

20 éves a Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület

A rendszerváltás előszelében 1989. március 29-én alulról jövő kezdeményezésre alakult meg Pécsen civil szervezetünk, melyet 6. sorszámmal jegyzett be a Baranya Megyei Bíróság.

A megalakulást követően a szervezet kiépítését két irányban kezdtük meg. Fontosnak tartottuk, hogy vidéken is megismerhessék egyesületünket, ezért zenés bemutatkozó esteket szerveztünk, melyek révén belépő tagjaink több településen hoztak létre klubokat. Ezekkel párhuzamosan Pécs peremkerületeiben (Vasas, Pécsbánya, Meszes) is alakítottunk ilyeneket.

Másik határozott elképzelésünk az volt, hogy Pécs belvárosában legyen olyan centrumunk, ahol a cigány kultúra, művészet méltó helyet kaphat ahhoz, hogy elláthassuk közművelődési célkitűzéseinket. Pécs város vezetése a bizonytalan, átmeneti társadalmi helyzetben az ügy mellé állt. A Tanács felajánlott egy felújításra szoruló épületet az Ady Endre utca 23. sz. alatt, amely azonban olyan rossz műszaki állapotban volt, hogy a szakértők nem javasolták az épület felújítását. Mivel a belvárosban nem tudtak, vagy nem akartak más alkalmasabb épületet felajánlani, a város peremkerületei valamelyikébe pedig – a cigányság státusza miatt – nem kívántunk kerülni, egy ingatlan megvásárlásáról döntöttünk.

1989 júliusától megkezdte aktív működését az egyesületünk, ezért Pécs történelmi belvárosában bérbe vettük a kinézett és megvásárolni szándékozott ingatlant. A József u. 4. sz. alatt nyitottuk meg 1989. augusztus 15-én a *Rácz Aladár Közösségi Házat*. A névadáshoz az ötletet *Huber Márta* pedagógus, tehetséggondozó táborunk vezetője adta.

A szervezet azért választotta *Rácz Aladárt* névadónak, mert ő nem csak cimbalmos és zenepedagógus volt, hanem a komolyzenei cimbalommuzsika megteremtője is. A Kossuth-díjjal elsőként elismert cigány művészt tisztelhetjük benne, aki úttörője volt a cigány kultúra újszerű, magas szintű értelmezésének. A Ház tevékenysége során azóta is őt tekinti mércéjének.

1990-ben, még az első szabad országgyűlési választást megelőző kedvező politikai légkörben, az épület megvásárlására is módunk adódott, amelyhez

a város mellett a Baranya Megyei Tanácstól, a Művelődési Minisztériumtól, valamint a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítványtól kértünk s kaptunk segítséget. 1995 végén a Közösségi Házat rossz műszaki állapota miatt azonban le kellett bontani. Szerencsére a megyében már több civil beruházást támogató Együttműködő Holland Alapítványok – megismerve intézményünk addigi tevékenységét és újabb célkitűzéseit – pénzügyi források biztosításával támogatta az újjáépítést. 1996-1998 között átmenetileg az Angol Központ és több más intézmény (Ifjúsági Ház, Művészetek Háza) adott helyt a Közösségi Ház programjainak. 1998. október 9-én került sor az új épület ünnepélyes átadására.

A Rácz Aladár Közösségi Ház a Dél-Dunántúli régió cigányságának Európai színvonalú szellemi, kulturális és módszertani bázisává válhatott.

Gyermek és ifjúsági programok, oktatás

Működésünk kezdetétől kiemelt gondot fordítottunk a cigány gyerekek és fiatalok nevelésére, oktatására. A pécsi kollégiumokban élő középiskolás cigány tanulók összefogása érdekében, lemorzsolódásuk megakadályozására létrehoztuk a Cigány Fiatalok Klubját. Egyesületünk segítette a diákok tanulmányi előmenetelükben, s a hátrányos helyzetűeknek ösztöndíjat is biztosított. Közösség-szervező táborba is delegáltuk őket. A Klub jól sikerült tanévzáró diszkót rendezett, s tagjai kulturális műsorokkal közreműködtek az egyesületi programokon. 1989-től ötéves program megvalósításával képességfejlesztő alkotó- és olvasótáborokat szerveztünk, amelyeken harminc tehetséges vidéki cigány tanulót kísértünk végig az általános iskola befejezéséig. Zenei táborunk is volt, amelyen cigány és nem cigány fiatalok ingyenesen vehettek részt gitár- és szintetizátor-oktatásban.

Többségében vidéki, pótvizsgára készülő diákokat több alkalommal is korrepetáló táborba vittünk. Az 1990-től nyaranként rendszeresen meghirdetett „Cigány Nyelv és Kézművesség” című balatoni tehetséggondozó táborunkban viszont a jó tanulók vehet-

tek, vehetnek részt. Intézetben nevelt fiatalok számára egészségnevelési, szabás-varrás és főző tanfolyamokat szerveztünk a vidéki nevelő otthonokban. A Községi Házat látogató cigány fiataloknak angol és német nyelvből alapszintű s fejlesztő nyelvoktatást tartottunk. Több ifjúsági projektet valósítottunk meg a Grazi Kepler Gimnáziummal közösen is.

Olyan óvodák patronálását vállaltuk magunkra, amelyekben magas volt a cigány gyermekek aránya. Évente rendezünk gyermeknapot, Mikulás ünnepséget, játszóházat. A vidéki gyermekeknek lehetővé tettük, hogy a Pécsi Bóbita Bábszínházban gyermek-előadásokon vehessenek részt. Több általános iskolával is jó kapcsolatot építettünk ki, folyamatosan részt veszünk nyílt projektnapjaikon cigány témájú programelemekkel. A legnagyobb sikere mindig a kézműves bemutatóinknak volt.

Intézetből kikerült cigánylányok számára a Szociális Minisztérium támogatásával Mánfán átmeneti szállót nyitottunk, ezt azonban a lakosság – a helyi polgármester és az önkormányzati képviselő testület ráhatására sajnos cigány származásúak – tiltakozása miatt nem tudtuk folyamatosan működtetni. Ezért támogattuk és segítettünk a helyben létrejövő legitim cigány szervezetet. Vidéki Klubjainkat technikai eszközökkel (tévével, videomagnóval stb., 2000-tól pedig számítógépekkel is) elláttuk.

Az Országos Bűnmegelőzési Bizottság támogatásával 2004-2006 között „Rács helyett háló” címmel komplex bűnmegelőzési ifjúsági programot valósítottunk meg a Pécsen és vidékén működő Ifjúsági Klubokon keresztül.

Képzőművészeti kiállítások

Baranya megyében az 1970-es évektől jelentős a cigány képzőművészet. A gilvánfai születésű *Fenyvesi József* a leghíresebb magyarországi cigány festőművésszel, *Balázs Jánossal* közel egy időben kezdett felnőttként, önképző módon alkotni. A *Koltai Magdolna* vezette, nemzetközi hírű komlói iskolai szakkörből emelkedett ki *Orsós Teréz*, *Pongrácz Éva* iskolai szakköréből pedig *Ráczné Kalányos Gyöngyi*. Mellettük *Kalányos Lajos* grafikáival vett részt a Magyar Művelődési Intézet által 1979-ben szervezett Autodidakta

Cigány Képzőművészek I. Országos kiállításán. A CKKE e művészek érdekképviselőjére hozta létre a Cigány Képzőművészek Stúdióját. Az alakuló üléssel párhuzamosan nyílt meg Ráczné Kalányos Gyöngyi tárlata. 1989 decemberében *Kosztics László* faszobrász első kiállítását szerveztük meg a pécsi ANK-ban.

Az egyesület folyamatosan szervezi a cigány képzőművészek külföldi – hazai társas és egyéni – kiállításait. 1991-ben a pápa pécsi látogatása tiszteletére a CKKE a Stúdió művészeinek illusztrációival adta ki a cigány nyelvű Bibliát, amelyekből aztán „Isten Hit a cigány képzőművészetben” címmel a pécsi székesegyházban rendeztek nagyszabású, sikeres kiállítást. A Stúdió tehetségkutató pályázati kiállítások révén bővült. *Jovánovics László*t követően *Füzesi József*, *Kalányos Gyula*, *Horváth Zoltán*, *Bogdán Tibor* csatlakozhatott a stúdió tagjaihoz. A baranyai kulturális sokszínűség jegyében 1994-től cigány és más nemzetiségű művészek közös kiállítását is többször szerveztük meg (többek között a német *Trischler Ferenc*cel és a horvát *Cselinác István*nal).

A Rácz Aladár Községi Ház számos más hazai cigány képzőművésznek is bemutatkozási lehetőséget biztosított: *Szentandrásy István*, *Pintér Sándor*, *Túró Zoltán* (Budapest), *Ferkovics József* (Nagykanizsa), *Váradi Gábor* (Ózd), *Kunhegyesi Ferenc* (Kiskőrös) volt a vendégünk. Az általunk szervezett Cigány Magyar Baráti Klub szellemiségéből kiindulva fontosnak tartottuk, hogy nem cigány művészek kiállításainak is helyet biztosítsunk. Így állított ki nálunk *Szigeti Szabó János*, *Kedves János*, *Szabó László István* (Mohács), *Vata Emil*, *Nót Béla*, *Szatyor Győző*, *Lantos Ferenc* (Pécs) *Tibai Gyöngyi*, *Bálint Ferenc* (Komló), *Őri Zsuzsanna*, *Gujdi Veronika*, *Sárkány Kázmér*, *Nyerges Gizi*, *Sáska Arpad* és *Eszes Mária* (Nemesvámos).

Folyamatosan szerveztünk fotó- és selyemkép-kiállításokat a grazi *Eva Kepp Afritch* művésznőnek, s többször is tárlata volt nálunk a hazánkba menekült *Boris Salamaha* horvát festőnek, s a Bécsben élő fiatal holland művész, *René van de Vondervoort* is bemutatkozhatott.

Erdős Kamill Cigány Múzeum

1996-ban *Gémesi Balázs* szekszárdi muzeológus, cigánykutató, múzeumalapítási törekvését a CKKE karolta fel. Még ebben az évben a kultusztárca támogatásával, a Mária u. 1. sz. alatt, városi bérleményben megnyitottuk a Sarok Múzeumot, melyben „Romák Baranyában” címmel ideiglenes cigány néprajzi kiállítás volt látható. Özv. *Erdős Kamillné* engedélyével még abban az évben az megalapítottuk az Erdős Kamill Cigány Múzeumot, melynek néprajzi anyagából 1997-ben hét baranyai településen szerveztünk vándorkiállítást.

1998-ban a Cigány Népművészek Országos Egyesülete a Magyar Művelődési Intézettel közösen első alkalommal hirdette meg a Cigány népművészeti pályázatot. Ennek anyagából 1998-ban, az újjáépített

Rácz Aladár Közösségi Házban működő Erdős Kamill Cigány Múzeumban nyílt meg a „Magyarországi Cigány Mesterségek” című kiállítás. 1999. május 16-án nyitottuk meg a Múzeum állandó kiállítását „Képek a baranyai cigányok múltjából és jelenéből” címmel, dr. Mándoki László igazgató rendezésében. Jelentős az intézmény Roma Holokauszt képzőművészeti gyűjteménye is. A múzeumot az egyesület tartja fenn, működtetéséhez sem a helyi önkormányzat, sem központi szervek nem nyújtanak segítséget, így tevékenysége korlátozott.

Irodalmi kávéház – írói-költői estek

Szervezetünk 1994-ben a németországi Henrich Böll Alapítvány támogatásával „Nemzetiségként Baranyában” címmel szervezett programsorozatot a Rácz Aladár Közösségi Házban. Ennek keretében rendeztük meg a Nemzetiségi írók, költők estjét, neves német, horvát, cigány művészek közreműködésével. A „Romák békelángja” címmel az I. Pécs-baranyai Roma Nap keretében 1995-ben újra megrendeztünk egy hasonló eseményt. Két évvel később, a VI. Cigány Kulturális Napok Pécs rendezvénysorozat keretében a pécsi Művészetek Házában került sor „Csillagüvegsorsok” című cigány irodalmi estünkre, melynek Orsós Jakab és Kovács József Hontalan mellett több fiatal költő, így Kalányos Mónika, Rigó József és Horváth Gyula is vendége volt. 1998-ban a Költészet Napján fiatal cigány költők mutatkoztak be a segítségünkkel. A CKKE az évtől szervezi az Irodalmi Kávéház elnevezésű programját is, melynek első vendége a bibliafordító Choli Daróczi József volt. 1999-ben a Baranyai Cigányok II. Tavaszi Fesztiválja keretében „Cigány Költészet ma” címmel rendeztünk Irodalmi Kávéházat, amelynek fő vendége ekkor a délszláv származású, Bécsben élő cigány költő Ilija Jovanovic volt. 1999-ben a legismertebb cigány író, Lakatos Menyhértet is vendégül láttuk egy, a művei köré csoportosított irodalmi esten. Egyesületünk szervezésében Kovács József Hontalan baranyai költő több külföldi és hazai program keretében vett részt író-olvasó találkozón, irodalmi esten. 2004-ben Csemer Géza, Budapesten élő író, színműíró részvételével tartottunk irodalmi délutánt Bánfán. Ugyanaz évben a Tavaszi fesztivál keretében magyar és roma költők, írók találkozájára került sor, amelyen több neves, frissen kitüntetett művész is a CKKE vendége volt. Köztük két Kossuth-díjas: Kertész Ákos budapesti író és Bertók László pécsi költő.

Könyvkiadás – könyvbemutatók

A Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület kiadói tevékenységet is folytat. 1990-ben Rostás Farkas György-Karsai Ervin: Cigányok hiedelemvilága, 1991-ben pedig a „La Bible et Svunci Evangeliumura” című cigány nyelvű képes Bibliát adta ki. A CKKE 1993-tól Kovács József Hontalan, Mohácson élő cigány költő állandó kiadója: tizenegy verses-, próza-

és riportkötetet jelentetett meg a költőtől, melynek bemutatóira Mohácson, Pécsen, illetve a budapesti Kossuth Klubban került sor. Kiadásunkban jelentek meg az „Alkotások az Erdős Kamill Cigány Múzeum képzőművészeti anyagából”, valamint a „Holocaust a képzőművészetben” című katalógusok és a „Cigánysors” című történeti kiadvány. A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány támogatásával jelentettük meg 2006-ban dr. Kosztics István: Pécs-Baranyai cigányág kultúrája a rendszerváltástól napjainkig című kötetét, s szintén a Közalapítvány támogatásával adtuk közre Kovács József Hontalan szerkesztésében az általános iskolai integrált oktatás megvalósításához készült „Cigány irodalmi arcképcsarnok” című kiadványunkat.

A II. Cigány Kulturális Napok, Pécs 1993. rendezvénysorozat keretében mutatta be egyesületünk Balogh Attila „Nagyon fáj” című verseskötetét a Rácz Aladár Közösségi Házban. Dr. Várnagy Elemér (Cigány fiatalok a nagyvilágban), Csemer Géza (Habiszti), Tóth Józsefné (Gizi néni könyve), Kovács József Hontalan (József Attila: Ikonok) könyveit is bemutattuk, ahogyan a 2005-ben újraindított Rom Som folyóiratot is.

A Baranya Megyei Könyvtár dísztermében a Magyar Művelődési Intézet anyagából egyesületünk szervezte meg az I. Országos Cigány Könyvkiállítást 1997-ben. 2004-ben a Legfinomabb cigány ételek című Csemer-Korpádi-Patyi-féle ételes könyv, kóstolóval egybekötött bemutatóját a pécsi Cellarium Étteremben tartottuk meg. 2007-ben könyvvel köszöntöttük Szentandrassy István festőművész ötvenedik születésnapját (Kovács József Hontalan: Szentandrassy István evangéliuma). Pethes Mária költőnő „Marionettjátékos” című verses kötetét 2007-ben Bogádi Kis György író mutatta be, „Barbizoni élégiák” című újabb kötetét pedig Békés Sándor újságíró 2008-ban mutatta be.

Színházi bemutatók – színházi találkozók

Az I. Roma Előadóművészeti Találkozóra a budapesti Napház és a Magyar Művelődési Intézet, valamint a pécsi Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület közös rendezésében 1995. november 3-5. között került sor a Rácz Aladár Közösségi Házban s a Pécsi Ifjúsági Házban. A fiatal vers és prózamondók, valamint színjátszó körök rendezvényén közel 150-en léptek fel az ország különböző részéből. Közülük már sikeres színművésznek-előadóművésznek számít Nyári Oszkár és Horváth Kálmán (Káli-Horváth Kálmán – a szerk.), a Duna TV egykori bemondója.

A CKKE szervezésében a Baranyai Cigányok II. Tavaszi Fesztiválján 1999-ben a „Gyere, Josephine!” című zenés játéknak adott otthont (a Domján Edit-díjas Jónás Judit főszereplésével) a Rácz Aladár Közösségi Ház. Még az évben a művésznő „Balladák földjén” című darabját is bemutathattuk az egyesület Padlásszínházában. 2000-ben a Gandhi Gimnázium Playback Színházának előadására zajlott ugyanitt.

A IX. Cigány Kulturális Napok, Pécs programjában 2000-ben Weöres Sándor: Psyché című darabját láthatta Jónás Judit színművésznő előadásában a pécsi közönség. 2001-ben a Cigány Színházi Társulás Szophoklész-Bornemissza: Elektra című darabját adta elő a Tavaszi Fesztivál keretében. A Pécs-Baranyai Roma Nap keretében került megrendezésre az I. Roma Színházi Találkozó 2001. szeptember 8-9. között Közösségi Házunkban és a Pécsi Horvát Színházban, az Egyesület szervezésében. Nagy sikert aratott a Hegyi Aranka életét bemutató „A cigányprimadonna” című színmű, melyet a Cigány Színházi Társulás adott elő, valamint a Dajka Színpad „Zöldmezőszárnya” című zenés mesejátéka is. 2003-ban a XII. Cigány Kulturális Napok, Pécs rendezvénysorozat keretében a Cigány Színházi Társulás előadásában Csemer Géza „Dankó Pista” című daljátéka került színre.

2009. szeptember 17-én, a cigány holokauszt hatvanadik évfordulójára szervezett emlékkiállítását a Khamaro Vonat című táncszínházi előadása tette Közösségi Házunkban még emlékezetesebbé.

Nemzetközi konferenciák, rendezvények

A CKKE 1990-től minden évben megrendezi a Cigány Kulturális Napok, Pécs elnevezésű eseményt, amellyel a hagyományos cigány kultúrán túl, a fejlődő, szélesedő cigány művészet új területeit is (dzsessz, színházművészet, film, könnyűzenei irányzatok stb.) népszerűsíti. 2004-től Cigány Kulturális Napok keretében történeti tanácskozást is rendezünk (2004-2006 között: „A cigányság történeti múltja és jelene, különösen a Dél-Dunántúli régióban”, 2007-től: „A cigányság történeti múltja és jelene Magyarországon, különösen a dunántúli és nyugat-magyarországi régiókban” címre változott).

Egyesületünk 1991-től részt vesz a JEV (Európai Népcsoportok Ifjúsága) szakmai munkájában, a húsvéti szemináriumokon. 1991-1996-ig a grazi Alpok-Adria Alternatív szervezettel közösen „Népek Kultúrája” mottóval nemzetközi nyári tábort szerveztünk olyan külföldi szakemberek, érdeklődők részvételével, akik közelebről is meg akarták ismerni a cigányság történetét, nyelvét, kulturális értékeit, hogy tisztább, igazabb képet kapjanak e kitalált népcsoportról, s maguk is fel tudjanak lépni az előítéletességgel, az általánosításokkal szemben. A Pécs-Baranyai Roma Nap programjaiban általában Folklor Fesztiválok, kézműves bemutatók és egyéb hagyományörző elemek vannak túlsúlyban.

1998-tól szervezi egyesületünk a Baranyai Cigányok Tavaszi Fesztiválját. 2001-2003 között a KulturKontakt Ausztria szervezettel közösen külföldi és hazai német nyelvtanároknak rendeztünk – továbbképzésnek elfogadott – konferenciákat a következő címeikkel: „Roma kultúra és oktatásügy Magyarországon”, „A Romák kulturális hagyományai Magyarországon – multikulturalitás az iskolában”, „A cigányság az Európai Unióban”.

Cigány Módszertani Központ

A Rácz Aladár Közösségi Ház, mint Cigány Módszertani Központ állandó szakmai, jogi tanácsadó szolgálatot tart fenn egyesületek, klubok, közösségvezetők és magánszemélyek részére. Megalakulásától kezdődően több civil szervezet létrejöttét segítettük elő (Mánfai Kulturális Egyesület, Hetvehelyi Beás Egyesület stb.). 1995 elején, megszerveztük a Baranya megyében létrejött helyi cigány kisebbségi önkormányzatok szövetségét, amely az országban akkor példa nélküli összefogásnak számított.

1996-tól belső képzés formájában évről évre segítjük a helyi cigány kisebbségi önkormányzatok vezetőit és tagjait a felkészülésben.

Civil szervezeteknek és cigány önkormányzatoknak folyamatos információs és tanácsadó szolgálatot tartunk fenn, segítjük hivatalos és adminisztrációs tevékenységüket (jegyzőkönyvek, emlékeztetők elkészítését, pályázatok, kérelmek s egyéb beadványok megírását, továbbítását, pénzügyi, illetve pályázati elszámolások összeállítását). Módszertani Központunk a vidéki klubvezetőknek, aktivistáknak, szervezetvezetőknek Ifjúsági Népfőiskolai előadásorozatot is tartott. Az Európai Unió működési kereteit és intézményrendszerét ismertető, tevékenységéről tájékoztató beszélgetések, fórumok, konferenciák kezdeményezői, illetve házigazdái is voltunk.

1992 novemberétől elsőként indítottunk jogsegélyszolgálatot a Rácz Aladár Közösségi Házban. A szolgálatot dr. Berényi István ügyvéd vezette. 1995-től Phare programtámogatásból, szolgálatunkat bővíteni tudtuk és a továbbiakban Irodaként működöttünk. Irodánk elsősorban jogsegélyszolgálatot működtetett, de kivételes ügyekben képviselőt is ellátott. Vállalta a cigányok holokauszt-kárpótlási ügyeinek intézését is. 1997-től az Iroda működését a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány biztosította pályázati forrásból. Miután az Igazságügyi Minisztérium a nép ügyvédje és az antidiszkriminációs hálózatot kiépítette, Irodánk működése indokolatlanná vált.

Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata támogatásával 2000-től a Rácz Aladár Közösségi Házban Szociális és Foglalkoztatási Irodát működtettünk, melynek keretében közel ötven közhasznú munkást foglalkoztatott. Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány támogatásával 2006-2009 között Roma munkaerő-piaci szolgáltató hálózatot működtettünk, amely tartós munkanélkülieket helyezett el az elsődleges munkaerő piacra, illetve közülük többeket átképzésre irányított. 2006-2007 között „Hal helyett háló” elnevezésű kistérségi szociális hálózatot működtettünk, amely a szociális területen dolgozó szakembereket (23 fő) részesített speciális képzésben. Ebben a Pécsi Tudományegyetem (FEEK) volt konzorciumi partnerünk. 2007-2008-ban a „Lépjünk együtt egymásért!” címmel nyújtottunk fejlesztésközpontú, alternatív munkaerő-piaci szolgáltatást hátrányos helyzetű, elsősorban cigány tartós munkanélkülieknek.

Dr. Kosztics István, elnök